

2. ZGUSNUTE KAPLJE

PRETPOSTAVKE ZA ČITANJE DESNIČINIH STIHOVA

Tonko Maroević

Sažetak: U literarnom opusu književnika Vladana Desnice lirika čini dosad često zanemareni dio. Njegov opus obuhvaća četrdesetak pjesama, nastalih kroz gotovo tri desetljeća pisanja i međusobno vrlo različitih. Za razliku od proznog stvaralaštva za koje je primio brojne nagrade, njegova jedina zbirka pjesama, "Slijepac na žalu" (1956), dočeka na nož jer nije odgovarala tadašnjim zahtjevima za modernizacijom izraza. U ovome su radu u središtu pozornosti pjesme koje sam Desnica nije uvrstio u spomenutu zbirku, već su one tek posthumno uvrštene u sabrana djela i sve se češće prepoznaje njihova izvorna književna vrijednost.

Gljučne riječi: Vladan Desnica, lirika, "Slijepac na žalu", zaboravljene pjesme.

I.

Cjelokupni znani nam korpus pjesništva Vladana Desnice ne obuhvaća ni pedeset pjesama, a one su – prema datacijama i rasponima objavljivanja – nastale kroz gotovo tri desetljeća pisanja (1927–1955). Dakle, količinski tvore neveliku pregršt, stilsko-tipološki međusobno su vrlo različite, te kao takve gotovo osuđene na marginalizaciju, pogotovo s obzirom na impresivnu težinu piščeva proznog opusa (pa i ostaloga literarnog djelovanja: na kritičkoj, esejističkoj, dramskoj, scenarijskoj, prevoditeljskoj, feljtonističkoj ili čak glazbenoj brazdi). Vrijednosno su također uglavnom podcjenjivane: kad je izašla autorova jedina zbirka, "Slijepac na žalu" (1956), dočeka na nož, jer je ponajmanje odgovarala tada vrlo usijanim zahtjevima za modernizacijom izraza.

Sam pisac je skeptično i rezignirano – nakon neobično hladnog odjeka i stroge procjene zbirke u javnosti – ovako formulirao svoj odnos prema vlastitoj poetskoj dionici: "Stihovi su sasvim sporedna grana mog umjetničkog rada. Objavio sam usve valjda nekih tridesetak pjesama. Nikako ih ne smatram jednim od važnijih i značajnijih sektora moga rada. Često su samo skica ili polazna tačka za dulji i drukčiji razvoj, kao što se obilato možete uvjeriti u tkivu "Proljeća Ivana Galeba". Nemam, dakle, naročitih stihovnih ambicija. Ipak, mislim da moji stihovi ne otkrivaju jednu znatno siromašniju prazniju ili izmišljeniju ličnost ispod srednjeg prosjeka pjesnika i stihopisaca iz moje generacije i moje sredine."

Doista, lako se složiti s tvrdnjom kako su neke pjesme bile tek skicom za daljnju razradu, a možemo prihvatiti i autorovo uvjerenje kako nije ispod prosjeka hrvatske i srpske pjesničke produkcije iz tridesetih godina (kad je većina njegovih lirskih realizacija zapisana). Međutim, problem je u konstatiranju pjesnikove ličnosti, “lirskog subjekta”, jer Vladan Desnica u svojem pjesništvu kao da ima nekoliko osobnosti. U svakom slučaju nije ni prazan, ni siromašan, ni izmišljen. Dapače, bogatiji je, razvedeniji, konkretniji od većine, no utoliko i manje koherentan. Razumije se da pretežu iskazi meditativnog, introspektivnog, refleksivnog tona, no ne manjkaju ni žanr scene, vizualni krokiji, ambijentalni ugođaji, pa i povremena socijalna nota.

Čini se da je motivska i morfološka raznolikost Desničina kanconijera u najvećoj mjeri skrivila negativne reakcije. Primjerice, četiri suvremena, mlađa kritičara su uglavnom negativno ocijenili Desničin poetski start ili lirsko oknjiženje (ukoričenje), zamjerajući mu listom pasatizam, tradicionalizam, zakašnjelost, no svaki je od njih – po svojim afinitetima – pokušao izdvojiti iz zbirke poneki vrijedniji naslov. Oni su se međusobno toliko razlikovali u izborima, da je čak petnaest pjesama (od ukupno 34 u zbirci okupljenih tekstova) izvučeno s pozitivnijim naglaskom. Naime, svaki je kritičar vidio Desničinu poeziju iz drugačijega rakursa, gotovo svaki je nalazio poneku fasetu s kojom bi se mogao složiti, pomiriti, prihvatiti je.

Nezavisno od njih, jer ja sam spreman doživjeti Desničin lirski dnevnik kao cjelinu (dakako, s odgovarajućim aksiološkim amplitudama i tematskim oscilacijama), ponajprije bih se odlučio – kao naročito karakterističnu i zbiljski nadahnutu, potencijalno antologijsku – odabrati jednu pjesmu koja dosad nije upala u oko nijednom od recenzenata i tumača. Riječ je o klasično zatvorenoj formi (tri – ne baš sustavno i pravilno – rimovane tercine sa završnim katrenom) i izrazitom pejzažnom uvidu, inventuri detalja i “štimungu” duboke uronjenosti u prirodu. Vjerujem da su asocijacije na reprezentativne presedane takve lirike (u rasponima od Vidrića do Nazora) spriječile da dosad bude posebno prepoznata pjesma naslovljena “Zaćarano podne”:

*Umuko je cvrčak. Ne njiše se grana
majčinski nad glavom. Na polja je legla
ustreptala jara srpanjskoga dana.*

*Zrak je gust i ljepljiv, pun podnevnog muka:
u njemu su stala, čudom zaćarana,
ludovanja vjetra i valovi zvuka.*

*U goloj stijeni iz procjepa klija
mršava travka kostretna i štura:
na suncu otrov prekaljuje zmija.*

*I svaka stvar je stišala svoj kućaj,
svoj prisni srh u koru zbila skućnu,
i sažela svoj vreli sok u jednu
zgusnutu kaplju, oporu i žučnu.¹*

Može izgledati idealističkim pozivanje na zaćaranost i čudo, ali u kombinatorici sinkopiranog ritma, kojim pjesma započinje (da bi se nastavila vještim opkoraćenjem) i melodi-

¹ Vladan DESNICA, “Zaćarano podne”, *Slobodna Dalmacija*, br. 2476, 24. I. 1953.

ozno zaokružene sekvence na kraju, nalazim snagu autentičnog očiđenja, izdvajanja specifičnog ekstrakta iz općenite, panoramske slike. Vrlo je uspješna izmjena statičnih određenja (tišine, zaustavljenog vjetra, nepokrenute grane, masivne stijene) i suzdržanih, latentnih naznaka životnog kretanja (ustreptali zrak, trava koja klija, kucaj – makar i stišan). Nećemo zanemariti ni attribute koji evokaciji daju težinu zbiljske dramatike, suprotno očekivanoj idiličnosti. Naime, škrtu bilje je *kostretno i šturo*, životinjski lik (zmija) prijeti svojim otrovom, a *svaka stvar emanira opori i žučni dah*.

Posljednji katren pjesme možemo shvatiti i kao politički *credo*. Pjesnik, poput začaranoga podneva, zbija *svoj prisni srh* u koru strofe, sažimlje *svoj vreli sok* u *jednu zgusnutu kaplju*, koja – istina – jest i opora i žučna, ali je također zaobljena i zvučna. Desničina lirska jema-tva dala je plodove iz kojih se dalo iscijediti itekako zgusnutih, dragocjenih kapi.

II.

Kakvo je Desničino lirsko “punjenje” možda ćemo najbolje doznati osvrnemo li se i na nekoliko pjesama što ih je i sam zanemario, odnosno: nije ih uvrstio ni u svoju jedinu za života tiskanu zbirku, smatrajući ih valjda svojevrsnim “porodom od tmine”. Riječ je o svega šest pjesama što ostadoše isključivo na stranicama časopisa (da bi potom, posthumno bile ipak uvrštene u “Sabrana djela”), pa bi se ukupni saldo autorova pjesnikovanja trebao zaključiti na brojci od četrdeset pjesama (ne tridesetak, koliko ih sam autor navodi, a ni pedesetak, s kojom smo cifrom aproksimativno započeli našu inventuru).

U zbirku neuklopljene pjesme pripadaju jamačno piščevu ranijem razdoblju, jer ih pretežno karakterizira zanimanje za seoski život, za prosjake i lude-oridnane, s naglašenom socijalnom notom. Međutim, pjesnikova opservacija iznimno je živahna, konkretizacija usmjerena na neobičan detalj, leksički izbor vrlo originalan, attribute pažljivo određeni. Uz-mimo, na primjer, uvodni dio pjesme “Jabuke”:

*Jabuke na hrpi
vesela mala bratija
blistaju s hiljadu osmijeha.
Cijelu su noć prožmirile u mraku
skutrene pod bankom
u nagnjilom mirisu strpljivog zelja...²*

Da nije učinio ništa drugo nego pažljivo približio svojstva *nagnjilosti* i *strpljivosti*, odnosno precizno diferencirao temporalne aspekte *prožmirenja* i *skutrenosti*, zaslužio bi pohvalu. A pjesma – osim brižne retoričke opreme, na koju upućujemo – nosi i poantu karakteristične predanosti svjetlu. Iz druge pjesme, iz istoga ciklusa “Seljančić na tržnici”, naslovljene “Mali slikar”, preuzet ćemo pak završni odjeljak:

*Toplog, mrkog kruha
čiji je miris brat majčinu glasu
što k užini zove;
toplog, mrkoga kruha
čija je boja sestra suroj boji*

² Vladan DESNICA, “Jabuke”, *Hrvatsko kolo*, 5/1952., br. 4, 246.

*očeva suknenoga gunja
i krpice zemlje u prisoju
o kojoj svaki mu sabrat
vječito sanja.³*

Istina je da je temeljena ritmizacija tog pasusa odveć poznata (kao što je i motivika tužno prozaična), no smjelost usporedbi i naglašenija sinestezija (čak četvoro osjetila: okusa, mirisa, sluha i vida – pa indirektno i opipa, podrazumijevane kore, naznačene zemljine brazde) govore o pjesničkoj slobodi povezivanja krajnosti. Osim toga izrazito je zamjetljiva afektivna vezanost s objektom (kruhom), što izaziva čitav lanac obiteljskih pojmova (od oca i majke, preko brata i sestre, pa sve do nekoga kumulativnog *sabrata*). Suri, mrki kolorit također sustavno povezuje kruh, očevo gunj i komad zemlje (nazvan krpicom, da se opet lakše poveže s tkaninom očeve odjeće), a to je tipična boja škrte Dalmatinske zagore, kamenjara s međama i posnim obradivim dolcima u kotlinama. Treća pjesma iz istoga ciklusa posvećena je prosjaku, okrštena “Duge sjenke”. Iz nje ćemo, za razliku od prethodećih primjera, navesti dvije središnje (nerimovane) tercine:

*... On ipak ispruža ruku,
al sama prezava kretnja
veli: ne podaj, ne podaj!
Snužden kreće u brda
noseći dlanove prazne
i gvozdenu kuku u drobu...⁴*

Taj “tranche de vie” više je psihološki motiviran negoli slikovito prezentiran, no ne možemo previdjeti smisaonu polarizaciju i zvučnu asonancu između *ispružanja* i *prezavosti*, odnosno između *ispruženosti* i *snuždenosti*, pa i samih riječi kao što su *prezave* i *prazne* (ruke, kretnje, dlanova). Iz pjesme “Proljeće primorskih ulica” iskoristit ćemo dva detalja, jedan iz same sredine:

*... kad smokva iz zidina gradskih,
kriva pod teretom mnogih
suhih, prašnjavih ljeta,
u pupove satjera mliječ...⁵*

Ne čini li nam se ova slika pravim ozbiljenjem “zgusnute kaplje”, činom prevladanoga kontrasta između suhoće i tečnosti, svojevrsne realizacije vitalnog instinkta, što se očituje pupanjem i tečnošću te kao da “prokrvljuje” tkivo? Drugi je detalj završna sekvenca iste pjesme, također obilježena suprotstavljenjem velikoga ništavila i male manifestacije života:

*... iz razdnivene bačve što grdno zjapi
bauče tamom praznina na proljeće mlado
i treptav roj mušica igra.⁶*

Možemo li ne zamijetiti iznimnu plastičnost Desničinih izraza: bačva je izgubila dno, pa je *razdnivena*, a njezina rupa se potom oglašava zastrašujućom onomatopojom –

³ Vladan DESNICA, “Mali slikar”, *Hrvatsko kolo*, 5/1952., br. 4, 246.

⁴ Vladan DESNICA, “Duge sjenke”, *Riječka revija*, 3/1954., br. 3-4, 114.

⁵ Vladan DESNICA, “Proljeće primorskih ulica”, *Književni Jadran*, 1/1952., br. 4-5, 6.

⁶ *Isto*.

bauče. Dakako, između *zjapljenja* i *treptanja* opet se uspostavlja specifična napetost. Iz pjesme “Seljani” posudit ćemo samo jedan katren:

... *I javi se pjesma, otegnuta, vajna;
razljulja se; kao sukljaj teška dima,
povija se zemlji široka, beskrajna
i tone u žutim, dozrelim žitima...*⁷

Primjećujemo odmah aliteraciju *žutim – žitima* i asonantnu blizinu *sukljanja* i *razljulja se*. Paradoksalno je međutim kako je *sukljaj* izrazito kratkotrajan i vertikalno, dok je *razljuljanje* naglašeno dugačko i horizontalno. Desnicu je morao privlačiti fonički paralelizam sa semantičkom diskrepancijom.

III.

Eto, čitanjem “odbačenoga” Desničina poetskog korpusa uspjeli smo ekstrahirati niz zanimljivih mjesta. Dakle, čak i u pjesmama do kojih ni sam autor nije mnogo (ili uopće) držao našlo se specifično vrijedne građe, bilo na razini smjelih usporedbi bilo pak po kriterijima stilsko-morfološke razrade. Da ne govorimo o motivskim razlozima: svih pet pjesama kojima smo se malo detaljnije pozabavili pripada krugu socijalno-zavičajnih nadahnuća, te svjedoče autorovu senzibiliziranost za sredinu i ljude s kojima je životno srođen.

Međutim, mi smo im svjesno pristupili ponajprije formalno-analitičkim kriterijima, nalazeći u njima također Desničinu volju za oblikovanjem, njegovu svijest o potrebi doradenoga izraza, o nužnoj sljubljenosti stanovitih konvencionalnih svojstava i inovativne – pretežno leksičke – svježine. U tu bi nam svrhu dobro poslužile i analize Desničinih primjerenih prepjeva (uglavnom talijanske klasicističke poezije i baroknih madrigala i kancana), već ocijenjenih kao vrhunska dostignuća, najadekvatnija u svojoj vrsti. Naime, u svim primjerima (izvorne i posredničko-prevoditeljske) spisateljske djelatnosti, Vladan Desnica se suvereno služi jezičnom građom, umješno koristeći ritmička i eufonijska svojstva, zavičajući pokatkad i u riznicu kovanica ili novosloženica.

Ne kanimo, dakako, sličnim postupkom citiranja i komentiranja ulomaka “pročešljati” i veći broj pjesama što doživješe čast uvrštavanja u zbirku. Koliko god da su te pjesme uglavnom kasnije i zrelije, u njima ima čak možda manje ostentativno stilogenih elemenata, a u korist smirenja meditativno-refleksivne napetosti. Zaustavit ćemo se ipak još na pjesmi “Žuta zvjerka”, koja jamačno pripada i atmosferi i razdoblju “Zaćaranoga podneva”.

Ta je pjesma objavljena davne 1934. godine u “Magazinu sjeverne Dalmacije”, ali pod naslovom “Ljetni motiv”.⁸ Navest ćemo je u definitivnoj verziji iz zbirke “Slijepac na žalu”, a potom ukazati na simptomatične razlike u odnosu na prvo tiskanje:

*Trske ševara u vjetru zašume
i suha žita dremežno zašušte
uspavanku ljetu koje sniva.
A posred žetve, u pučini njiva,
zaleglo ljeto, zvjerka troma, žuta,*

⁷ Vladan DESNICA, “Seljani”, *Magazin sjeverne Dalmacije*, 1/1934., br. 1, 88.

⁸ Vladan DESNICA, “Ljetni motiv”, *Magazin sjeverne Dalmacije*, 1/1934., br. 1, 89.

*teška od ploda i radanja sita:
isplazila jezik pa dahće i guta
dah mladog vjetra. A trepke joj duge
žute ko osje od dva klasa žita
sanjivo trepte.⁹*

Intervencije nisu baš bile brojne, ali su vrlo znakovite. *Dremežna pjesma* zamijenjena je *uspavankom*, ali je stoga prilog *lagano* postao *dremežno*. Daleko najvažnija promjena u novoj varijanti odnosi se na uklanjanje priloga *kao* u središnjem stihu (koji je isprva glasio: *zaleglo ljeto kao zvijerka žuta*). Na taj je način, umjesto usporedbom, *ljeto* izravno poistovječeno sa *zvjerkom*, čime je simbolička snaga nedvojbeno narasla. S time su u vezi i odgovarajuće gramatičke prilagodbe: kako *ljeto* sada postaje subjektom ženskoga roda (dakako: *zvjerkom*), ona je jezik *isplazila* (*ljeto* ga je bilo *isplazilo*), a *trepke* su *joj* duge (dok su prethodno njemu – *mu* bile isto takve). Morat ćemo se složiti da je novija verzija učinkovitija, da je gušće povezala elementarne slikovitosti i zvučnosti (primjerice: šuštaše šumore ševara), pridonoseći još jednu “zgusnutu kaplju” pjesnikovoj vrijednoj aktivni.

Razne je svoje prethodno objavljivane pjesme Desnica mijenjao, dopunjavao ili kratio, a mnogima je ponajprije izmijenio naslov. Pjesma “Vidici” iz zbirke prvi put je bila tiskana kao “Panika prostora” (a s indikativnom naznakom kako pripada ciklusu “Sunce pod oblakom”, koji nije nikad zaokružen). Pjesma definitivno nazvana “Vodarice” bila je prvi put objelodanjena kao “Djevojke na vodi”, a drugi put kao “Jesen”. Pjesma “Scherzo” prethodno se nazivala “Flanerie”. “Bakanal južine” isprva se zvao “Kolo stoljetnih krošanja”. Pjesma “Jesen na žalu” u prvom je javljanju bila “Oproštaj”. “Vječita pjesma” iz časopisne objave postala je u zbirci “Patetičkom psalmodijom”.

Moglo bi se raspravljati o funkcionalnosti tih mijena. Čini se da je autoru bilo stalo umanjiti moguću pretencioznost pa je “Panika prostora” svakako manje prihvatljiva od “Vidika”, dok pretvorba “Flanerie” u “Scherzo” označuje stanoviti emotivni odmak, a zamjena “Vječite pjesme” “Patetičkom psalmodijom” ukazuje i na javljanje autoironičkog odnosa, razumljivoga intelektualnoga korektiva mladenačkim zanosima. Pri ponovljenom objavljivanju nastale su i intervencije u samim tekstovima (ne tek u naslovima), pa bi bilo opravdano da se sve varijante podrobno opišu i analitički ocijene.

Prilikom priređivanja “Sabranih djela” (1974) načinjen je presedan, prvi korak u tom smjeru, ali nije sustavno proveden. Naime, pjesma “Žuta zvjerka” objavljena je i u definitivnoj i u prvotnoj verziji (“Ljetni motiv”), tako da je moguće uspoređivati sve razlike (što smo dijelom iskoristili). Premda smo se stigli opskrbiti svim tiskanim izvorima, ne kanim na ovome mjestu razvlačiti s minucioznim deskripcijama varijanti, iako su i one dokaz autorove brižnosti i svijesti o “malim razlikama” koje služe kao dobrodošao znak ekspresivnosti.

IV.

Ako smo pjesme kojima smo se pozabavili u većem dijelu ovoga priloga morali uglavnom vaditi iz “čistilišta”, iz rezervnog položaja pojavljivanja u časopisima (a ne u knjizi), to ne znači da smatramo kako su one apsolutno najvrijednije. Jednostavno, mislimo da zaslužuju

⁹ Vladan DESNICA, “Žuta zvjerka”, *Slijepac na žalu*, Zagreb 1956., 10.

određenu pažnju ništa manje od stihova koji doživješe, dočekaše ipak određenu konsakraciju autorske volje i definitivnijeg prihvaćanja. Uostalom, tiskana zbirka “Slijepac na žalu” nudi toliko raznovrsnih pravaca čitanja i tumačenja, da ih je teško iscrpiti. Neslučajno, u pjesmi postavljenoj na uvodno mjesto, okrštenoj “Slijepi aed”, lirski subjekt prepušta svoju dušu raznolikim napastima vjetra, pučine, planine, kao da želi da se ona raširi i rasprši među bićima i elementima, te da na kraju toga lutalačkog iskustva “prebraja svoje živote”.

Doista je indikativan taj plural. “Iza sklopljenih vjeđa” pjesnikov *alter ego*, to jest njegova duša poistovjećena s klasičnim, antičkim pjevačem proročkih svojstava, empatijski će ulaziti u različite egzistencijalne modifikacije, otkrivati specifične “svoje živote”. U tu će svrhu dobro doći osjetljivost na prirodne fenomene, sposobnost reagiranja i mijenjanja raspoloženja u skladu sa svjetlošću i atmosferom. U jednom ranijem osvrtu na Desničino pjesništvo (“Sunce i kiša – s južinom – Desničinih stihova”) bio sam načinio čitavu inventuru “meteoropatskih pobuda”, pregled solarno-nebularne ikonografije, koja je vrlo učestala u njegovoj motivici. Tom bih kontekstu sad pridodao i pjesmu “Maistral”:

*U prvom dahu maistrala
razvezaše se zvukovi i kretnje
kao da magija presta:
i gle, odasvud, iz skrovitih mjesta
provrvje sve živo na vidjelo:
svemu
vrati se život i bilo učesta.
I sva se mala bajka razabrala.¹⁰*

U stanovitom smislu, navedena je pjesma naličje “Zaćaranog podneva”: magija, čarolija je prestala, što je bilo sažeto i zgusnuto, sad se razvezalo, umjesto stišanog kucaja sad imamo pojačano (*učestalo*) bilo, umjesto muka zvukove, umjesto zastajanja kretnje. Jednom riječju: *provrvje sve živo na vidjelo*, odnosno: *vratio se život*. Prebrojavajući svoje živote, “slijepi aed” je s ovom pjesmom usvojio još jednu afirmativnu česticu, pridodao “zgusnutu kaplju” i od tvari eterične i difuzne.

Vizualna komponenta pjesnikova doživljaja dovela je do nekoliko izrazito ambijentalnih kristalizacija, gdje se deskripcija spreže s društvenom osjetljivošću, stanovitom solidarnošću s bijednima. Riječ je o pjesmama kao što su “Dvorišta” i “Vodarice”; u prvoj su atributi sumračja, memle i sinjosti povezani s nevoljnim sudbinama djece, domaćica i služavki, a u drugoj teški, suri i mutni oblaci tvore pozadinu na kojoj požutjele, šture i umorne djevojke idu na vodu. Težinu i muku njihova posla pjesnik uspoređuje s mitološkim Danajidama – kćerima kralja Danaja, osuđenima zbog ubojstva svojih zaručnika da zauvijek liju vodu u bačvu bez dna – dakle bave se uzaludnim naporima.

Posebno mjesto u Desničinoj poetici zauzima pjesma “Svaan”, po autorovu iskazu njemu možda i najdraže, najoriginalnije ostvarenje. Invencija je donekle nalik Desničinu izumu Athanatika; naime, u ovome slučaju patentiran je izmišljeni jezik, odnosno koncipirana je jedinstvena riječ koja spektrom svojih semantičkih protega (poput panaceje-pansemija) okuplja istodobno nadu i tugu, opsjenu i utjehu, a – prema komentaru ispod teksta – još bi bila najbliža značenju utjehe samoobmane, odnosno samoobmane utjehe. Navodimo nekoliko karakterističnih citata, iz kojih će se očitovati sva paradoksalnost ili apsurdnost takve verbalne sinteze:

¹⁰ Vladan DESNICA, “Maistral”, *Slobodna Dalmacija*, br. 2476, 24. I. 1953.

*Svaan je moja istina i moja laž,
moje lice i moje naličje.
Tvrđ ležaj moje stvarnosti
i tanana ljuljaška moje zanjihane ludosti.*

*Svaan nas katkad muči.
Svaan nas iznevjerava sa svakom prolaznošću.
No on nas nikad ne napušta.¹¹*

Naglašena misaonost, zaokupljenost bitnim problemima, vodila je Desnicu prema filozofskim preokupacijama, a i u stihovima nije mogao izbjeći učestale racionalno konstruirane sheme i “vječna pitanja”. Nekoliko je pjesama, već od samog naslova, na tragu općih mjesta i pradavnih dilema. Tako je “Kairos” apologija sretnog trenutka, afirmacija neupitne sadašnjosti (“Dragocjen si, o času sadašnji! / Sve što nisi ti / ne postoji, / sve što je van tebe / jalovo je kajanje.”). “O, biti mlad” je prava himna neposrednosti, predanosti životu, zanosima ranih dana (“O, biti mlad, i lud, i pun slobode... / znat dobru glad, i trud, slast bistre vode / pustiti ćud nek sama udes plete...”). “Non omnis”, na Horacijevu temu, utješna je elegija, iskaz povjerenja u stanovite plodove bivanja, što će nadživjeti čovjekov zemaljski kraj, nada u barem neki oblik posthumnoga trajanja.

I nehoteć smo upravo persifilirali neke karakteristike Desničina stihovanja, upali smo u pojmovne rešetke unutar kojih se kao pjesnik znao često zatvoriti. Naime, karakteristično je za mnoga njegova rimovanja da su vođena općenitim glagolskim imenicama izrazitoga pojmovnog registra: *raspoloženja – mijenja; otrežnjenja –jenja; ophođenja – mijenja; smirenja – vrenja; sanja – premiranja – skončanja; iscjeljenja – iskušanja...* Možda je dio problematične recepcije njegove poezije bio uvjetovan i alegoričnošću na leksik filozofske provenijencije. Stanovita kritika nije mogla prihvatiti pojmovnik odveć određenih značenja.

V.

Na samom kraju zbirke “Slijepac na žalu” nalazi se rukovet pjesama koje zaslužuju posebnu raspravu, a koje su i dobile nesvakidašnji kritički odjek. Iako Desnica svoju zbirku nije složio kronološkim redom (nažalost, niti rasporedio po odgovarajućim ciklusima), nedvojbeno je da posljednji odjeljak predstavlja najzrelije, najrecentnije radove. U duhu već podrazumijevane cerebralnosti, refleksivnosti, intelektualizma, završna četvrtina zbirke bavi se “prvim i zadnjim stvarima”: patnjom i smrću, šutnjom i odricanjem, opsjenama i otrežnjenjem, i tomu slično...

Šest od devet zaključnih pjesama zbirke – uz neznatne modifikacije – preuzeto je u prozu fakturu romana “Proljeća Ivana Galeba”. To su naslovi: “Mehanika bola”, “Proljeće”, “Podnevni ispit”, “Dobrostiva smrt”, “Umije mudrac na suncu” i “Jednostavnost”. S razlogom se autor ispočetka čudio što je zbirka prihvaćena vrlo loše, jedva tolerirana, dok je roman uglavnom hvaljen, a tekstovi šestoro navedenih pjesama tvore ključne pasuse LXXII i LXXIII poglavlja romana, takoreći njegovu emotivnu i idejnu poantu, a kao što su i u knjizi pjesama, ne samo zaključna koda nego i iskustveni apogej.

¹¹ Dragoslav ADAMIĆ (priř.), *65 pesnika odgovara: Koju od svojih pesama najviše volite i zašto?*, Sarajevo 1958, 36.-38.

Odgonetki neočekivane i neprimjerene kritičke reakcije pokušao se približiti Dubravko Jelčić, analizirajući sustavno tekst i kontekst, došavši do zaključka kako prošireni okvir pasusa ili narativne cjeline pogoduje afektivnom učinku detalja, odnosno kako je “objektivizam epske naracije prožet lirizmom subjektivnih vizija”. Željka Čorak načelno vidi diskrepanciju između Desničina lirskog i proznog izraza (“Desnica – pjesnik odviše je izričit, odviše saopćava; njegova je poezija tijelo bez sjene”), da bi međutim našla adekvatno opravdanje za interpolaciju stihova u tkivo romana: “Ista pjesma... kad se usmjeri saopćenju, kad se unese u cjelinu *unutar* koje ostaje, na području novih zahtjeva iskazuje nove vrijednosti, sebi primjerenije”.¹²

S obzirom da se Zvonko Kovač prihvatio metodične intertekstualne analize šest spomenutih pjesama i njihova situiranja u romanesknu građu, nije potrebno na ovom mjestu ulaziti u usporedbu razmatranih verzija, odnosno brinuti se koliko bijahu plodne male razlike između varijante u stihu i one u prozi. Ušavši u meritum Kovač je morao naći opravdanje neobičnoga postupka interpoliranja poetskih ulomaka u roman, a razložno ga je našao u izmijenjenoj ulozi pisca kao čitatelja vlastite produkcije. Sićušne intervencije (elidiranja ili dodavanja) shvaćaju se tako kao komentatorska funkcija.¹³

Na koncu, poezija Vladana Desnice predstavlja sasvim organski dio korpusa, epizodu i fazu bez koje bi cjelina bila okrnjena. Slučaj transponiranja – ne samo nekih iskustava, nego i cjelovitih formulacija – iz stihova u prozni okvir dokazuje kako se pisac nije ni trebao ni mogao odricati svojih lirskih emanacija. Nesporazumi s Desničinom poezijom dijelom su potekli iz neshvaćanja vremenske uvjetovanosti njegova pisanja. Naime, u pedesetim godinama, kad se zbirka “Slijepac na žalu” pojavila, postojao je pravi diktat modernizacije i ažuriranja izraza (ako ne prema avangardi, barem prema “hermetičarima”, “metafizičarima” ili blagom nadrealizmu), a naš je pisac ponudio stihove nastale tijekom višedesetljetnoga fermentiranja i s osloncem na tradiciju simbolističkog i sordinirano ekspresionističkog predznaka. Ne samo da su neke njegove pjesme bile datirane još s dvadesetim i tridesetim godinama prošloga stoljeća, nego su imale i opravdanu ambiciju da premoste ponore i prema romantici i klasicizmu, da ne kažemo prema kranjčevićevskim i nazorovskim primjerima.

U trenutku objavljivanja zbirke pjesništvo Vladana Desnice doista je bilo anakrono, izvan suvremenosti i aktualiteta. Međutim, ono je i koncipirano sa svježom “dugoga trajanja”, s dubokom uronjenošću u mediteransku tradiciju, koja je i prije Braudelove definicije rado njegovala iluziju ulančavanja i kontinuiteta, odnosno povremenoga nužnog vraćanja na izvore i ishodišta. Ako je 1956. godine knjižica “Slijepac na žalu” izgledala sasvim zastarjelom, proteklih pola stoljeća nije učinilo ništa na njezinu patiniranju i pozlati, no nipošto nije oduzelo neke vrijednosti na koje smo nastojali ukazati. Dapače, prilazimo li bez maksimalizma, to lakše ih uočavamo. I ne moramo se poštupati o postmodernu perspektivu, toleranciju i pluralizam, da bismo uvidjeli kako nam je Desnica i u stihovima ostavio “zgnusnute kaplje” neponovljiva individualnog iskustva i specifične jezične osjetljivosti.

¹² Željka Čorak izgovorila je ovaj tekst u Društvu pisaca u povodu devedesete godišnjice rođenja Vladana Desnice.

¹³ Zvonko KOVAČ, “Poezija Vladana Desnice – Pokušaji intertekstualne analize”, *Republika* 54/1998., br. 11-12, 93.-105.

VERDICHTETE TROPFEN. VORAUSSETZUNGEN FÜR DAS LESEN DER VERSE VON DESNICA

Zusammenfassung: Im literarischen Opus Vladan Desnicas bildet die Lyrik einen bis jetzt oft vernachlässigten Teil. Sein Gesamtwerk umfasst etwa vierzig Gedichte, die in einer Zeitspanne von fast vier Jahrzehnten entstanden und thematisch sehr verschiedenartig sind. Im Unterschied zu seiner Prosa, für die er zahlreiche Ehrungen erhielt, wurde seine einzige Gedichtsammlung "Slijepac na žalu" (1956) heftig kritisiert, weil sie den damaligen Ansprüchen auf eine Modernisierung des Ausdrucks nicht entsprach. Im Mittelpunkt dieser Arbeit stehen Gedichte, die selbst Desnica in die erwähnte Gedichtsammlung nicht aufnahm, sondern die erst posthum in die gesammelten Werke aufgenommen wurden und deren ursprünglichen literarischen Wert heute immer wieder anerkannt wird.

Stichwörter: Vladan Desnica, Lyrik, "Slijepac na žalu" ("Ein Blinder am Ufer"), vergessene Gedichte.

Literatura

Dragoslav ADAMIĆ (prir.), *65 pesnika odgovara: Koju od svojih pesama najviše volite i zašto?*, Sarajevo 1958.

Vladan DESNICA (ur.), *Magazin sjeverne Dalmacije*, 1/1934., br. 1.

Vladan DESNICA, *Proljeća Ivana Galeba: igre proljeća i smrti*, Zagreb 1990.

Vladan DESNICA, *Slijepac na žalu*, Zagreb 1956.

Dubravko JELČIĆ, "Pristup pripovjedačkoj umjetnosti Vladana Desnice", Vladan Desnica. *Izbor pripovijedaka*, Zagreb 1966., 26.-27.

Zvonko KOVAČ, "Poezija Vladana Desnice – Pokušaji intertekstualne analize", *Republika* 54/1998., br. 11-12, 93.-105.

Popis pjesama

"Duge sjenke", *Riječka revija*, 3/1954., br. 3-4, 114.

"Jabuke", *Hrvatsko kolo*, 5/1952., br. 4, 246.

"Mali slikar", *Hrvatsko kolo*, 5/1952., br. 4, 246.

"Proljeće primorskih ulica", *Književni Jadran*, 1/1952., br. 4-5, 6.

"Seljani", *Magazin sjeverne Dalmacije*, 1/1934., br. 1, 88.

"Začarano podne", *Slobodna Dalmacija* (Split), br. 2476, 24. I. 1953.

"Žuta zvijerka", *Slijepac na žalu*, Zagreb 1956.

DESNIČINI SUSRETI
2005.–2008.
Zbornik radova

Uredili
Drago Roksandić
Ivana Cvijović Javorina

Filozofski fakultet u Zagrebu
Plejada
Zagreb, 2010.

Biblioteka DESNIČINI SUSRETI

sv. 3

Nakladnici

Filozofski fakultet u Zagrebu, Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije
Plejada d.o.o., Zagreb

Za nakladnike

Damir Boras

Igor Ranić

Uredili

Drago Roksandić

Ivana Cvijović Javorina

Recenzent

Velimir Visković

*Tiskanje ove knjige potpomogao je
Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba*

Fotografija na naslovnici

Vladan Desnica (iz fotodokumentacije dr. sc. Uroša Desnice)

Copyright © 2010., Plejada, Zagreb

ISBN 978-953-56047-7-8

DESNIČINI SUSRETI 2005.–2008.
Zbornik radova
Drago Roksandić, Ivana Cvijović Javorina (ur.)

Izvršni nakladnik
Plejada d.o.o.
Zagreb, VIII. južna obala 17
tel./faks 01/3906-533
e-mail: plejada@plejada-zg.hr
www.plejada-zg.hr

Izvršni urednik
Ilija Ranić

Grafička oprema
Studio *Canis*

Lektura
Jovan Čorak

Dizajn naslovnice
Ana Pojatina

Tisak i uvez
Tiskara Zelina d.d., Sveti Ivan Zelina
rujan 2010.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 742369.

CENTAR ZA KOMPARATIVNOHISTORIJSKE
I INTERKULTURNE STUDIJE

DESNIČINI SUSRETI
2005.-2008.

Zbornik radova

Uredili
DRAGO ROKSANDIĆ
IVANA CVIJOVIĆ JAVORINA